

Quinto, ad complementum nostræ salutis; quia sicut, per hoc quod mala sustinuit, humiliatus est moriendo, ut nos liberaret a malis, ita glorificatus est resurgendo, ut nos promoveret ad bona, secundum illud Romanorum quarto: Traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Ad primum ergo dicendum, quod, licet Christus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen per mortem; quia, sicut peccatum est casus a justitia, ita mors est casus a vita. Unde ex persona Christi potest intelligi quod dicitur Mich. 7: Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi; consurgam. Similiter etiam, licet corpus Christi non fuerit dissolutum per incinerationem, ipsa tamen separatio animæ a corpore dissolutio quædam fuit.

Ad secundum dicendum, quod divinitas erat carni Christi post mortem unita unione personali, non autem unione naturæ, sicut anima unitur corpori ut forma ad constituendam humanam naturam. Et ideo, per hoc quod corpus ejus unitum est animæ, promotum est in altioris status naturæ, non autem in altioris status personæ.

Ad tertium dicendum, quod passio Christi operata est nostram salutem, proprie loquendo, quantum ad remotionem malorum; resurrectio autem, quantum ad inchoationem et exemplar bonorum.

COMMENTARIUS.

1. In titulo observandum est, necessarium, non sumi absolute pro re vel actione quæ vel ex necessitate fit, vel ad aliquem finem est simpliciter necessaria. Constat enim Christi resurrectionem et fuisse a Deo factam libere, et potuisse Christum suam resurrectionem vel differre usque ad diem judicii, vel omnino eam prætermittere, et nihilominus salvare homines, et in beatitudine in sola anima regnare. Hoc enim neque contradictionem, neque aliquod absurdum includit, omnino repugnans Deo, ut dici possit simpliciter impossibile. Necessarium ergo hoc loco dici potest dupliciter, primo, prout idem est quod longe convenientius et opportunius, et hoc modo potest dici resurrectio Christi necessaria, et secundum se, quia maxime decebat corpus Deo unitum vivum esse et gloriosum, et in ordine ad finem nostræ salutis, quia ad eam exequendam erat hoc medium aptissimum. Secundo, potest dici necessarium, cujus oppositum sit impossibile, non quidem absolute,

sed facta aliqua suppositione. Ut, verbi gratia, supposito quod Christus prædixerat se resurrecturum, necessaria omnino erat ejus resurrectio, quia non potuit non esse fidelis et verax. Quo sensu recte dixit Paulus, 1 ad Cor. 15: Si Christus non resurrexit, vana est fides nostra. Similiter, supposito Christum de justitia meruisse suam resurrectionem, necessarium simpliciter erat ipsum resurgere. Quia non potest Deus præmium de justitia debitum negare, cum hæc justitia ejus promissionem supponat. D. Thomas ergo in hoc titulo videtur necessarium sumere utroque modo, seu abstracte, ut ex rationibus ejus colligitur.

2. Resurrectio Christi necessaria quomodo. — Respondet ergo resurrectionem Christi fuisse necessariam. Quam assertionem quinque rationibus confirmat. Prima fundatur in meritis Christi, et in ordine divinæ justitiæ, quæ fulciri potest verbis ejusdem Christi, Luc. 23: Nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? et verbis Pauli ad Philip. 2: Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum. Quem locum de exaltatione resurrectionis late exposuit Athan., orat. 2 contra Arian., quamquam eo loco indicet, eam exaltationem non fuisse mercedem meritorum, sed delitam ratione divinitatis corpori unitæ. At vero, licet hic posterior titulus verus sit, non tamen est prior excludendus, qui magis est consentaneus verbis Apostoli, ut latius tractatum est superiori tomo, disp. 40, sect. 3. Potest autem hæc ratio locupletari ex eodem Athanasio, 1. de Incarn. Verbi ejusque corporali adventu, dicente, quia Christus morte sua mortem extinxerat, ideo resurgere debuisset: Profligata enim morte, quid reliquum erat, nisi ut in trophæum devictæ mortis resurgeret? Et hæc ratio, secluso pacto et promissione Dei, probat per sese fuisse valde conveniens ac proportionatum hoc præmium illi merito; posita vero promissione, probat fuisse simpliciter necessarium.

3. Testimonii Pauli 1 Cor. 15 expositio. — Resurrectio Christi efficacissimum fidei motivum et incitamentum. — Secunda ratio sumitur ex utilitate et necessitate ad confirmandam fidem. Quæ dupliciter potest exponi. Primo, quia, supposita prædicatione Christi, erat simpliciter necessarium ad veritatem fidei, Christum implere quod promiserat. Et hoc sensu (ut dicebam) intelligendum censeo locum Pauli, quem D. Thomas hic citat: Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra,

inanis est et fides vestra. Absolute enim, etiamsi Christus non surrexisset, potuisset esse in nobis vera fides et ad salutem utilis; tamen, suppositis iis quæ fides Christi docet, si Christus non surrexisset, inanis esset talis fides, esset enim falsa. Et ita explicuit Paulus, subdicens: Invenimur autem et falsi testes Dei. Et eodem modo intelligendum est quod postea subjungit: Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra. Adhuc enim estis in peccatis vestris. Quia nimirum fides falsa non posset esse veræ sanctitatis initium ac fundamentum. Secundo modo potest hæc ratio intelligi, nulla suppositione facta, et hoc modo probat fuisse utilissima ad persuadendam fidem, et ut homines possent facilius illam amplecti, Christum resurgere, simulque probat oportuisse ut statim ante Evangelii prædicationem resurgeret. Et hunc sensum confirmant optime alia duo Scripturæ testimonia, quæ D. Thomas hic adducit. Primum est illud 2 ad Cor. ult.: Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Alterum est ex Psalm. 29: Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? id est, si in ea maneam et non resurgam; neminem enim lucrabor passione mea. Et hoc etiam sensu recte intelligitur quod ait Paulus, ad Rom. 4: Mortuus est propter delicta nostra, resurrexit propter justificationem nostram. Nam, licet D. Thomas infra, q. 56, a. 2, aliter hunc locum exponat de causa instrumentali et exemplari, optime tamen etiam exponitur de causa (ut ita dicam) objectiva et motiva. Christus enim per passionem suam sufficienter destruxit peccatum; tamen, ut nos justificaremur, et efficaciter nobis remitteretur peccatum, oportebat passionem Christi nobis applicari per fidem vivam. Resurrexit ergo propter justificationem nostram, id est, ut fides nostra confirmaretur, et sic efficaciter justificaremur, ut recte exposuit Adamus in illum locum. Et sumitur ex commentariis Hieronymi: Qui morte sua nostra peccata abolevit, necessario resurgens apparuit, ut justitiam credentium confirmaret. Et Anselm.: Resurrexit (inquit) propter justificationem, id est, ut nos justificando suscitarat a morte animæ, quatenus juste viveremus, quod aliter non poteramus. Et Ambrosius, quamvis aliam expositionem indicet, tamen huic favet, cum inquit: Ut ad cumulum nobis justificationis proficeret, resurgens præceptis suis auctoritatem tribuit, ut eorum æmulos nos hac fiducia faceret, per quam justificemur, meritis nos

augeremus, per quam gloriam adepti clari appareamus regno Dei. Chrysostomus etiam, sermon. 9 in Ep. ad Rom., subobscurè quidem, tamen eleganter confirmat tum hanc expositionem, tum rationem D. Thomæ, dum inquit in resurrectione ostensum esse, Christum non propter sua peccata, sed propter nostra mortuum fuisse: Quomodo enim surrexisset, si peccator fuisset? Si vero peccator non fuit, propter alios crucifixus est. Et ita per resurrectionem confirmatur fides redemptionis nostræ, ut per eam, justitiam assequi possimus, ut postea Chrysostomus fusius declarat.

4. Potest præterea hæc D. Thomæ ratio confirmari ex loco Pauli ad Roman. 1: Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute ex resurrectione mortuorum, juxta lectionem et expositionem Græcorum: Qui declaratus est, quam in priori tomo, disp. 50, sect. 2, satis probabilem esse ostendimus. In resurrectione enim Christi manifestata est vera ejus divinitas, atque ita plurimum fides ejus confirmata est. Et ob hanc causam speciale signum suæ divinitatis et veritatis obtulit Christus, Judæis dicens: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud, Joann. 2, loquens de templo corporis sui, ut Evangelista explicuit; et Mat. 12, Judæis petentibus signum, ipse respondit: Generatio prava et adultera signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ. Fuit autem resurrectio signum divinitatis, tum quia Christus se ipsum suscitavit, juxta illud: Et in tribus diebus excitabo illud; tum etiam quia ipse Christus, sicut dicebat se esse Deum, ita prædixerat se resurrecturum, unde sua resurrectione in utroque veracem se esse probavit. Item quia (ut eleganter dixit Pet. Chrys., sermon. 75), qui ante suam mortem prædixerat suam resurrectionem, utique sicut scire potuit, potuit et cavere; sed quia vincere potuit, declinare contempsit, quia resurrectionis gloria sepelivit morientis injuriam. Et hinc etiam declaratur optime D. Thomæ ratio. Nam si Christus, mortuus in cruce, non resurrexisset, erubescerent homines credere in hominem crucifixum, qui Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia. Resurrectio igitur et pudorem et metum credentibus abstulit, quia resurrectionis gloria sepelivit morientis injuriam. Denique, eventus ipse veritatem hujus rationis probavit. Cum enim usque ad passionem multa miracula Christus fecisset in confirmationem veritatis quam prædicabat, pauci cre-

diderunt; postea vero prædicantibus discipulis resurrectionem ejus, uno die multa millia hominum crediderunt in eum. Fuit ergo resurrectio efficacissimum medium ad fidem conservandam et persuadendam. Et ita Athanas., l. de Incarnat. Verbi ejusque corporali adventu, ex his quæ fides Christi in mundo operatur, ex gentium conversione, dæmonum expulsionem, Christum resurrexisse latissime confirmat.

5. *Resurrectio Christi spei nostræ nutrimentum.* — Tertia ratio sumitur ex sublevatione spei nostræ. Quam optime declarat Leo, serm. 1 de Resur., capite quarto, dicens: *Ex hoc initium factum nobis est resurrectionis in Christo, ex quo in eo qui pro omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit, etc.*; et serm. 2: *Ita dubitandum non est de consortio gloriæ, sicut dubitandum non est de communione naturæ.* Quod in sequentibus late prosequitur, ac in fine tandem confirmat ex illo ad Philipp. 3: *Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Rursus Gregorius, 14 Moral., c. 27, tractans eum locum, quem D. Thomas hic citat: *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, ait: Sui capitis gloriam sequuntur membra. Redemptor ergo noster suscepit mortem, ne nos resurgere posse confidamus. Unde et eandem mortem non plus quam triduanam esse voluit, ne si in illo amplius differretur, in nobis omni modo desperaretur.* Et hoc est quod Paulus dixit, ad Ephes. 2: *Conresuscitavit, et consedere fecit in cælestibus in Christo Jesu.* Nam, cum ipse in re vere suscitatus est, nos cum illo in spe consurreximus. Unde Gregorius Naz., orat. 41: *Hæc (inquit) cum Christo in cruce agebar, hodie simul glorificor. Hæc commoriebar, hodie simul vivificor. Hæc consepeliebar, hodie simul resurgo;* et orat. 42, in princ.: *Hodie salus mundo tam visibili, quam invisibili, Christus ex mortuis, simul surgite. Christus ad sese, redite. Christus ex sepulchro, peccati vinculis solvimini. Portæ inferi aperiuntur, et mors opprimitur, et vetus Adam deponitur, et novus perficitur, si qua nova in Christo creatura, renovamini.* In quibus omnibus alludit Gregorius ad locum Pauli ad Colos. 3: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, etc.* Nec dissimile est quod inquit Athan., serm. de Pass. et cruce Dom.: *Necessarium est, surgente Salvatore,*

consurgere quoque cum eo et ipsum Adamum, et omnes ex Adamo oriundos; et sicut moriente Adam, manebamus nos per eum mortui, itaque surgente dominico corpore, necessarium erat omnes cum eo consurgere. Hic enim intellectus est Pauli ad Corinthios scribentis: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Et in hujus ac præcedentis rationis confirmationem multa peti possunt ex eod. Athanasio, l. de Incar. Verbi et corporali ejus adventu; et Petro Chrys., ser. 74 et 75; Augustino, ser. 119 de Temp., ubi inter alia ait: *In passione quid egit? Docuit quid tolleremus. In resurrectione quid agit? Docuit quid speremus. Hic opus, ibi merces; opus in passione, merces in resurrectione.*

6. Atque ex his quæ dicta sunt, exposita etiam est quinta ratio D. Thomæ, quæ fere cum duabus præcedentibus coincidit, scilicet, Christum resurrexisse propter nostræ salutis complementum, ut non tantum nos malis liberaret, sed etiam bonis cumularet. Nam, licet utrumque nobis moriendo meruerit, viam tamen ad id obtinendum resurgendo aperuit, exemplarque ac terminum nostræ exaltationis ostendit. Quarta vero ratio moralis est, et non indiget expositione; nec solutiones argumentorum, quæ facillimæ sunt.

DISPUTATIO XLV,

In duas sectiones distributa.

DE CHRISTI RESURRECTIONE, ET CAUSIS EJUS.

Ex præcedenti disputatione probatum supponimus, resurrectionem Christi fuisse possibilem, et ideo solum superest inquirendum an facta sit. Quid vero sit, non indiget nova disputatione. Quia quoad hoc non est alia ratio de Christi resurrectione, et de quavis alia, quod attinet ad unionem animæ cum corpore sufficienter disposito. Quod vero pertinet ad unionem hypostaticam, si aliqua in resurrectione reparata est, satis etiam est in superioribus dictum; addendum vero aliquid erit de propriis causis hujus resurrectionis.

SECTIO I.

Utrum Christus vere resurrexerit.

1. Hæretici qui negarunt Christum esse verum hominem, aut assumpsisse verum corpus humanum ac mortale, aut vere mortuum fuisse, necesse est ut veram etiam resurrectionem negaverint. Præter hos autem refert

Epiphan., hæc. 28, Cerinthum asseruisse, Christum passum esse et crucifixum, nondum vero resurrexisse, resurrectionem tamen postea in generali resurrectione. Aliter vero refert errorem Cerinthi Irenæus, l. 4 Contra hæc., c. 25, ubi dicit Cerinthum distinxisse Christum a Jesu, et asseruisse passionis tempore Christum a Jesu recessisse, et neque mortem obiisse, neque resurrexisse; Jesum vero, et mortuum fuisse et resurrexisse. Augustinus vero, l. de Hæres., hæc. 8, expresse dicit Cerinthum negasse Jesum resurrexisse. Porro Tertullianus, lib. de Carne Christi, cap. 24, tacitis nominibus, scribit quosdam asseruisse adhuc esse animam Christi in cælo sine carne, quos resurrectionem negasse necesse est. Ac præterea addit alios dixisse existere carnem Christi in cælo vacuum sensu. Hos errores attribuit Philastrius Passionistis, Seleucianis et Hermianis, qui dixerunt solam Christi animam ascendisse in cælos, reliquisse vero carnem suam in sole, juxta illud: *In sole posuit tabernaculum suum.* Potest præterea hic annecti error Apellis, qui (ut Philast. refert) affirmabat Christum resurrexisse, non tamen in sua ac vera carne. Is enim, quamvis verbis fateri videretur, re tamen ipsa resurrectionem negabat. Unde Augustinus, hæc. 23, absolute refert istum dixisse, Christum sine carne resurgentem in cælum ascendisse. Solent ii hæretici in confirmationem sui erroris adducere illud 2 ad Cor. 5: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus.*

2. *Christus resurrexit a mortuis.* — Dicendum est, vere ac proprie Christum a mortuis resurrexisse. Conclusio est de fide, et inter articulos fidei ponitur in omnibus symbolis, et in Niceno additur: *Et resurrexit tertia die secundum Scripturas.* Qui modus dicendi sumptus est ex Paulo, 1 ad Cor. 15, dicente: *Tradidi enim vobis imprimis, quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die, secundum Scripturas.* Nam quia hoc mysterium difficile hominibus apparebat, et ejus fides firma et stabilis erat illis maxime necessaria, ideo Apostolus et Ecclesia Scripturas proponunt, quæ verbum Dei continent, ut sciamus non humanis testimoniis, sed Dei auctoritate hanc fidem niti. Significant etiam hoc mysterium fuisse in Scripturis prædictum, et ita fuisse impletum, sicut fuit prænuntiatum. Nam hoc plurimum valet ad illius fidem conciliandam. Propter

quod Christus, qui præcipuus testis fuit suæ resurrectionis, quamvis ejus auctoritas sufficientissima esse posset ad illud confirmandum, usus nihilominus est testimonio Scripturarum, ut patet Lucæ 24, ubi *incipiens a Moyse et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.* Et infra dixit ad eos: *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et dixit eis quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.*

3. Dices: quæ sunt hæc Scripturarum oracula, in quibus a Moyse, Davide et aliis Prophetis Christi resurrectio prædicta fuit? Respondetur, imprimis non oportere intelligere, Christum docuisse suam resurrectionem ex libris Moysi, Psalmis, et Prophetis omnibus, sed ex singulis adduxisse quæ de ipso erant. Nam in libris Moysi non invenitur expressa prophetia quæ ad litteram de resurrectione Christi intelligatur. Quamvis valde indicata sit a Jacobo, Genes. 49, verbis illis: *Catulus leonis Juda, requiescens accubisti ut leo, quis suscitabit eum?* Quem locum notavit Cyrill. Hieros., cat. 14. Adduci etiam possunt verba illa Deut. 18: *Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus.* Et infra: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, et ponam verba mea in ore ejus, etc.* In quo testimonio fortasse non sine mysterio his positum est verbum *suscitabo*, quamvis non oporteat ad litteram de resurrectione intelligi. Mediate etiam (ut ita dicam) potest ex hoc testimonio resurrectio confirmari. Nam in eo præcipimus audire verba hujus Prophetæ ut verba Dei; unum autem ex verbis ejus fuit promissio suæ resurrectionis. Deinde in sensu mystico potuit ex libris Moysi Messiae resurrectio confirmari. Fuit enim sine dubio multis figuris adumbrata ac repræsentata, ut in Joseph, qui post duos annos, tertio ineunte, e carcere educitur, ut exponit Prosper, de Promissionibus et Prædict. Dei, p. 1, c. 29; et in Isaac, quem in fide et spe resurrectionis Abraham immolare non dubitavit, ut Paulus dicit, ad Heb. 11; tamen re ipsa Isaac immolatus non est, quia *resurrectio Filio Dei servata est*, ut eodem libro dicit Prosper, c. 17. Unde Greg. Nyss., eandem figuram eleganter tractans, orat. 1 de Resur., in princ.: *In ore (inquit) myste-*